

Реформування політичної та економічної складової України після «Майдану гідності 2014 року», входження нашої країни у світовий економічний простір – Євросоюз, формування ринку праці обумовлюють неминучі зміни і в системі освіти.

У нашому випадку суспільство в цілому виявилось до реформ не готовим, не готовим знову-таки через низький рівень своєї вченості. Небезпечно тонким виявився в нас шар по-справжньому широко і глибоко освічених, інтелегентних людей.

Потрібне знання, але знання не існує само по собі, потрібні його носії, його провідники, його здобувачі. Поза сумнівом, накопичене людством інтелектуальне багатство сконцентроване в тих культурних цінностях і технологічних досягненнях, які нас оточують. Культура – це така поведінкова категорія, яка не передається генетично. Потрібно бути вихованим в культурі, а культурі потрібно навчити. Тільки постійний характер модернізації української системи освіти її якісні зміни є ключовим чинником, що зможуть забезпечити перехід вітчизняної економіки на інноваційний, європейський шлях розвитку.

В цих складних умовах незмірно зростають також вимоги і до якості підготовки фахівців нового європейського рівня у вищій школі. Освіта це основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави. За таких умов не слід забувати, що справжнього фахівця в будь-якій сфері, з почуттям національної гідності, неможливо сформувати шляхом фрагментарного виховання, акцентуючи увагу винятково на вузькому професійному напрямі.

Тому як вважають авторитетні фахівці провідних ВНЗ України, Київсько-Могилянської академії, Державного національного університету ім.В.Н.Каразіна найважливішим принципом модернізації вищої освіти в Україні є її «гуманітаризація». У свою чергу процес гуманітаризації освіти пов'язаний із створенням умов для підготовки майбутніх фахівців, для їх загальнокультурного, професійного і особистого розвитку. Гуманітаризація вищої освіти покликана забезпечувати розвиток індивідуальності студента, його особистих якостей, при яких майбутній фахівець у своїй життєдіяльності буде здатний: розуміти значення культури як форми людського існування, володіти аналізом світоглядних проблем, володіти культурою мислення і дуже важливо вмінню спілкування, як на вербальному так і не вербальному рівні, що являється зараз величезною проблемою для багатьох студентів. Підготовлений таким чином фахівець буде здатний враховувати громадські потреби і співвідносити їх з особистими, буде готовий до толерантного сприйняття соціокультурних, релігійних відмінностей народів, шанобливого відношення до інших людей, готовий до взаємодії і співпраці в різних сферах діяльності.

Таким чином, перед сучасними гуманітарними і технічними ВУЗами стоїть не лише повчальне завдання, що зводиться до передачі індивідові знань і навичок, але і завдання формування загальнокультурної компетентності людини, що виходить за межі його професійної сфери. Іншими словами, гуманітаризація переслідує дві основні взаємопов'язані цілі: по-перше, з її допомогою прагнуть здолати односторонність спеціальної освіти, одновимірність, що задається вузькопрофесійною підготовкою; по-друге, за допомогою гуманітаризації прагнуть закласти у індивіда основи гуманістичного світогляду. Гуманітаризація розглядається як спосіб залучення людини до духовних цінностей цивілізованого світу, залучення її до культури, щоб навчальний процес не звівся зовсім до вузької професіоналізації. Найбільш адекватно вирішити поставлені завдання може система безперервної гуманітарної освіти, оскільки саме безперервна освіта, покликана забезпечити кожній людині можливість навчатися і розвиватися протягом життя, найбільш усього відповідає завданням гуманізації освіти, надаючи індивідові свободу вибору форм і рівня освіти, плавний перехід з одного рівня утворення на інший, свободу творчої діяльності у рамках освітнього процесу, розкриття його індивідуального потенціалу.

На думку багатьох учених різних країн, метою гуманітаризації освіти є формування у студентів нової якості сприйняття соціальної реальності, в центрі якої знаходиться людина з її спрямуванням, інтересами і потребами[4, с. 185]. Тому проблема гуманітарних дисциплін, їх значущості і вплив на студентів як технічних так і гуманітарних ВНЗ отримує зараз ще більшу актуальність.

Аналіз результатів анкетування і опитувань студентів факультетів: «циклічних видів спорту», «фізичного виховання і здоров'я людини» ХДАФК (Харківської державної академії фізичної культури) показує, що студенти усвідомлюють значущість і корисність дисциплін гуманітарного і соціально-економічного циклів. Більше половини респондентів (53%) вважає, що ці дисципліни допоможуть їм успішно адаптуватися до реалій сучасного життя, а також задовольнити духовні запити, краще розуміти і вирішувати життєві проблеми. (42%) опитаних вважають, що гуманітарні і соціально економічні предмети: філософія, риторика, соціологія, політологія, та ін., сприяють розвитку комунікативних і організаторських здібностей. (24%) студентів визначають вплив цих дисциплін на розвиток креативності особи. Але, (25%) студентів від усієї вибірки вважають, що гуманітарні дисципліни не потрібні для їх майбутньої професійної діяльності і ні яким чином не впливають на них, як майбутніх фахівців. (20%) опитаних мають труднощі в оцінюванні значимості гуманітарної складової у навчальній програмі. Процентне співвідношення виразно показує, що розсудливий студент з мотивацією у виборі своєї майбутньої спеціальності розуміє, що стати сучасним тренером, вихователем, викладачем можна тільки за умови гармонійного поєднання знань не лише своєї спеціалізації, але орієнтація в багатьох областях як в політиці, економіці, релігії, етиці, естетиці в умінні усе це висловити і пояснити.

Необхідно відмітити, що гуманітаризація - це не лише збільшення дисциплін гуманітарного і соціально - економічного циклу, але і якісна зміна пріоритетів освіти, формування у студентів ціннісного відношення до гуманітарних знань. Дослідники, що займаються аналізом ціннісно-сміслового змісту гуманітарних наук як технічних так і гуманітарних ВНЗ, виділили об'єкти ціннісного відношення студентів в процесі їх освоєння. Їх можна визначити як загальнокультурні і загально професійні: «соціальні цінності (патріотизм, громадянські і професійні обов'язки); ідеали самоосвіти, самовдосконалення, самореалізації особи, толерантність по відношенню до іншої культури; синтез природничо-наукового і гуманітарного методу пізнання; відповідальність особи за рішення, що приймаються, і скоєні вчинки» [3, с. 96].

Величезним потенціалом при формуванні ціннісного відношення до гуманітарної складової вищої освіти мають такі предмети, як філософія і риторика, соціологія і політологія, основи економіки і релігієзнавство, етика і естетика та інш. Саме ці предмети дозволяють розкрити цінність таких загальнолюдських понять як духовність, інтелект, творчість, спілкування, взаєморозуміння, здатні внести гармонію до професійної діяльності майбутнього фахівця - шляхом формування духовної і цивільної само ідентифікації індивіда, і тим самим виховати особистість з почуттям національної гідності. Кожного року в селищі Сковородинівка під Харковом вчені мужі збираються, щоб згадати творчість великого філософа, вченого, мислителя свого часу Григорія Сковороду, щоб кожен раз відкрити нові грані його творчості. Що ми бачимо і чуємо у доповідях, а те, що пошуки Г.С. Сковороди в XVII ст. були зосереджені на проблемах людини, її природі, самопізнанні і щасті. Вирішуючи їх, він розвивав традиції, що утвердилися у творчості професорів і вихованців Києво-Могилянської академії, які склали етико-гуманістичний напрямок вітчизняного просвітництва. Саме моральну філософію Г.С. Сковорода вважає філософією в справжньому сенсі цього слова. Він був близький до актуальної в наш час постановки питання: «філософія існує не для чого, а чому». Це одна з вищих потреб людського Духу, його прагнення пізнати таємниці буття, оскільки у сфері вільного Духу філософія не підвладна жодним зовнішнім силам, ніякому диктату. Вона існує тому, що існують людські розум і душа. Висловлюючи різноспрямовані устремління душі, філософія, по суті, різноманітна, плюралістична.

Філософія є ядром, витоків усіх інших гуманітарних і природничих наук, тому що дає первинні уявлення про світ, про суспільство, про людей. Філософія намагається відповідати на загальні вічні питання про життя та смерть, любов та відчай та інші речі, що вкрай важливі для будь-якої людини [1, с.8].

Духовно-філософський компонент гуманітарної підготовки являється частиною культури в контексті формування тілесно-духовних основ у майбутнього фахівця - тренера, учителя фізичного виховання, дозволяє ефективно приймати рішення з урахуванням духовно-етичної природи людини.

На жаль, сьогодні проблема якісного формування духовних цінностей студентів залишається невирішеною. Цьому сприяє, як власне небажання несвідомої часті молоді своєчасно визначити своє місце в житті і зайняти належну життєву позицію, так і незацікавленість самої держави в цьому процесі, яка може і зобов'язана забезпечити інтелектуальній молоді відповідні умови для її подальшого наукового розвитку і вдосконалення. З точки зору «вузького спеціаліста», всяке філософствування поставало і постає як непотрібна витрата часу, як відволікання від серйозних наукових занять, як прикру перешкоду на шляху до наукового ступеня і так. інш. У нинішній ситуації реформування системи вітчизняної вищої освіти ці підозри можуть стати керівництвом до дії, а саме до остаточного вигнання філософії з університетських аудиторій. Отже, філософія знову знаходиться під підозрою і знову поставлена під питання. Є навіть спроби деяких керівників учбових закладів і депутатів вищих рівнів подати в Верховну Раду законопроекти по вищій школі, посилаючись на брак коштів рекомендує зменшити кількість гуманітарних дисциплін.

Здавалося б, філософи покликані до відповіді і не повинні мовчати. Однак за великим рахунком на питання «навіщо потрібна філософія та інші гуманітарні науки»? Філософи відповідати не зобов'язаний; це питання - не їх, а до всіх інших. Навіщо потрібен машиніст, знають пасажери; навіщо потрібен лікар, знають його пацієнти. Що ж вони повинні були пояснити про філософію? Філософія - знання про реальність. Філософія міцно пов'язана з реальним життям людей і людських спільнот; вона - суть цього життя. Невірно було б говорити, що філософія далека від реального життя, бо право судити про те, що таке «реальне життя», а також про те, що від неї «далеко», належить виключно філософії. Філософія не дає забути, що людська реальність не вичерпується «тільки спостереженням» і «даними у відчуттях», і людина - не пасивний «реєстратор» того що відбувається; філософія стверджує реальність особистісних і культурних цінностей в якості базових координат тієї єдиної реальної дійсності, в якій людина активно діє і яку вона тим самим безперервно творить. Філософія - «наука наук». Мова йде не стільки про те, що саме філософія здатна формувати як між-дисциплінарні, так і в над-дисциплінарні знання, виступаючи як методологія узагальнення та осмислення досягнень усіх областей пізнання. Мова насамперед повинна йти про те, що філософія є тим світоглядним «полем», у якому тільки й можуть народжуватися і затверджуватися власне будь які наукові дисципліни. Всі класичні «галузі» науки вийшли з філософії, як від спільного кореня.

Звернемося до історичного освітнього досвіду. Дискусії про співвідношення гуманітарних, природничо-наукових і фахових знань мають глибоке історичне коріння. У 1837 р. при обговоренні у французькому парламенті законопроекту про розширення викладання природних наук в вищій школі стався диспут, що став знаменитим, між фізиком Домініком Франсуа Жан Араго і поетом Альфонсом де Ламартіном. Д. Ф. Ж. Араго вимагав потіснити гуманітарну освіту на користь природничонаукової: «Виробництво розвивається не за допомогою красивих слів і віршів. Знання має бути інструментом дії. В той же час, вивчення природних наук служить не лише матеріальним інтересам. Світло природничонаукових знань розсіює багато упереджень, під тяжкістю яких згинаються народи.». А. Ламартін, навпаки, стверджував, що законодавці повинні неодмінно зберегти, як в шкільній так і в вищій освіті домінуючу роль гуманітарних дисциплін як основних носіїв моральних цінностей: «Якби ми виявилися несподівано позбавлені усіх природничонаукових знань, матеріальний світ зберігся б, хоча, безумовно поніс би величезний збиток. Але якщо людина втратить хоч би одну з моральних істин, хранителем яких є гуманітарна освіта, загине усе людство».

Криза системи освіти кінця ХХ століття була багато в чому обумовлена пануючими установками на вузькодисциплінарний підхід, що привело до відчуження гуманітарного і природних компонентів. Наслідком цього з'явилося фрагментарне бачення світу, що не дозволяє адекватно реагувати на зміни, що відбуваються в суспільстві, нездатність усвідомити комплексність проблеми, охопити зв'язки між поняттями, що знаходяться в різних областях знання і ускладнені для сприйняття сегментованою свідомістю. Отже, освіта повинна виконувати не лише традиційну функцію передачі спеціального досвіду,

але і більшою мірою випереджаючу превентивну функцію підготовки людини до життя в епоху криз (економічних, політичних, екологічних, техногенних та воєнних конфліктів.). Це повинно спиратися на посилення фундаменталізації і цілісності освіти, а синтез наук приведе до нового, недуалістичного підходу до рішення проблем, до визнання існування альтернативних рішень.

Тому намагаючись подолати ці проблеми які виникли в багатьох західних країнах, гуманітарні знання почали розглядатися як найбільш важливі складові частина загальноосвітньої підготовки молоді. Це знаходить віддзеркалення і в сучасних навчальних планах, де за кількістю годин гуманітарні дисципліни займають домінуюче положення. Так, у французькій школі на дев'ятому році навчання в обов'язковому навчальному плані на гуманітарні предмети відводиться удвічі більше годин, аніж на природно-математичні. До того ж з предметів за вибором, значна частина учнів вибирає посилене вивчення іноземних мов.

У німецьких гімназіях рідна мова, іноземні мови, філософія, риторика предмети естетичного циклу займають до 60 % навчального часу, в середній школі Італії - до 50%. У Великобританії «Закон про освіту 1988 р.», підкреслює першочергову важливість морального і культурного розвитку учнів, і зв'язує реалізацію цього завдання із збільшенням питомої ваги гуманітарних дисциплін у навчальних планах обов'язкових шкіл, рекомендує включити в число основних предметів історію і географію, а також музичне виховання. У США прибічники концепції гуманістичної освіти підкреслювали першорядну вагу формування емоційної сфери особи. На їх думку, розвиток інтелекту не робить дитину ні кращою, ні щасливішою, а, навпроти, часто збіднює особу, тоді як розвинені емоції сприяють гуманним імпульсам і допомагають обрати етично правильне рішення складної життєвої ситуації. Головне - виховання почуттів, затвердження альтруїзму і емпатії. Таких поглядів дотримується відомий американський культуролог Теодор Роззак. У своїй книзі «Особа / Планета» він пише, що дорослі заклопотані лише інтелектуальним розвитком дітей, підготовці їх до майбутньої діяльності з позицій вузького функціоналізму, але ігнорують завдання емоційного виховання. Критика американської школи, помічає Т. Роззак, зводиться головним чином до того, що дитина не уміє нашвидку читати і грамотно писати. І це переходить в доросле життя. Поза сумнівом, це погано, але чому ми не думаємо про морально-емоційну сферу? Чому нас не хвилює, що починаючи с дитинства люди постійно знаходяться в нервовій напрузі, не уміють розслабитися, долати агресивність і заздрість, виражати довіру і ніжність, не готові до справжньої самореалізації?[2, с.56]

Ще раз повернемося до практики. Ми хочемо видавати диплом, про вищу освіту «європейського рівня»? Знаходячись і навчаючись в стінах університету, академії, але, не вивчаючи або до мінімуму зменшуючи кількість годин гуманітарних дисциплін. Зате не обгрунтовано збільшивши до майже максимуму вивчення тільки спеціальних – предметів: гра у волейбол, баскетбол, плавання і лижна підготовка або масаж і таке ін.? Так цьому навчають і в професійному спортивному училищі. «Прикра особливість нашої своєрідної цивілізації» (П. Я. Чаадаєв) – придумувати своє, особливе там, де є успішно працюючий світовий досвід, а якщо вже і запозичувати «щось», то спотворювати це «щось» до невпізнання, - виконалося і тут. І продовжує, на жаль, виконуватися!

Можна підсумувати, що традиційно соціально-гуманітарні науки виступають як певний комплекс знань, спрямованих на розуміння і тлумачення поведінки людини, її духовного життя і культури. Глобальні проблеми, з якими зіткнулося людство на рубежі віків, викликали потребу в гуманізації усіх сфер діяльності людини, у тому числі і освіти. Гуманізація освіти є вираженням загальної тенденції до визнання прав і абсолютної цінності людської особистості, особливо самого життя її права на свободу вибору, розвиток прояв своїх здібностей, самореалізацію. Такий підхід зобов'язав переглянути традиційну модель освіти і наблизити її до гуманістичних ідеалів, більш орієнтовану на індивіда. Найважливішим аспектом сучасного оновлення в час страшних випробовувань під час «неоголошеної війни» стає гуманізація суспільства, що виражається в спрямованості на збереженні і розвитку моральних і естетичних цінностей, високих громадських ідеалів.

Література:

1. Бахтин М.М. К философским основам гуманитарных наук Собрание сочинений 7-ми томах. Т. 5 / М.М.Бахтин. – М.:Русские словари,1997.– 731 с.
2. Султанова Мира. Философиякультуры Теодора Роззака: (Очерк филос. Публицистики) / Мира Султанова. – М., 2005. – 196 с.
3. Цвечиц О.А. Формирование ценностного отношения студентов технических специальностей к гуманитарному циклу дисциплин в процессе обучения в вузе / О.А.Цвечиц. – Вестник Северо-Кавказского государственного технического университета. 2009. №3(20).
4. Шереги Ф.Э. Социология образования. Прикладной аспект / Ф.Э. Шереги, В.Г. Харчева, В.В. Сериков. – М.: Юристь, 1997. – 304 с.

Гончаров Г.М. Профессиональная и гуманистическая составные ценности образования как средства для повышения социального статуса человека.

В статье анализируется значение социально-гуманитарных наук в системе высшего образования в целом и философии в частности. В нынешней ситуации реформирования системы отечественного образования, философию и другие социально-гуманитарные науки опять поставили под сомнение, относительно целесообразности их преподавания всем будущим специалистам. С точки зрения узко направленных специализаций изучение социально-гуманитарных наук, оказываются как ненужная затрата времени и отвлечение от серьезных научных занятий. Обосновывается важность и необходимость изучения социально-гуманитарных наук в высших учебных заведениях. Показаны их воспитательное, образовательное и творческое влияние на человека.

Ключевые слова: гуманитаризация, социально-гуманитарные дисциплины, образование, философия, учебный процесс.

Gonchrov G. M. Professional and humanism component values of education as facilities for the increase of social status of man.

In the article the value of socially-humanitarian sciences is analysed in the system of higher education on the whole and philosophy in particular. In the present situation of reformation of the system of domestic education, philosophy and other socially-humanitarian sciences was again called in a question, in relation to expediency of their teaching all future specialists. From the point of view of the narrowly directed specializations there is a study of social-humanities sciences, are as an unnecessary expense of time and distraction from serious scientific employments. Importance and necessity of study of socially-humanitarian sciences is grounded in higher educational establishments. Shown their educator, educational and creative influence on a man.

Keywords: humanization, socially-humanitarian disciplines, education, philosophy, educational process.